

Тема 1: Предмет і методи статистики.

1. Загальні відомості про статистику та історію розвитку.

Термін «статистика» походить від латинського слова *status*, що означає визначений стан речей – сума знань про державу. Термін ввів німецький вчений Г.Ахенваль у 1749 р.

Первинною формою статистики був господарський облік, поява якого відноситься до глибокої давнини і пов'язана з утворенням держав. Для управління державою потрібна була інформація про чисельність населення, склад земель, поголів'я худоби, стан торгівлі та ін. Уже в країнах Стародавнього світу сформувались розвинуті системи адміністративного обліку, що дістало відображення в священних книгах різних народів.

Особливо гострою стала потреба кількісної оцінки розвитку суспільних процесів із виникненням капіталізму. Розвиток цієї формації був немислимий без всебічної кількісної оцінки ринків праці, сировинних ресурсів, збуту товарів. Розвиток бухгалтерського обліку та первинної реєстрації фактів, необхідність їх узагальнення та кількісної оцінки сприяв формуванню статистики.

У наш час під статистикою розуміють:

- практику збору і обробки інформації;
- сукупність цифрових показників, що характеризують суспільство або природу;
- галузь науки, що має предмет і методи.

Статистика використовується для узагальнення даних науки, спостережень, діяльності людей. Її розглядають як метод пізнання і як науку, предметом дослідження якої є масові явища і процеси. Це наука і метод.

2. Предмет статистики.

Об'єктом вивчення статистики є людське суспільство, явища і процеси суспільного життя, а також явища або об'єкти природи (біометрія). Статистика користується кількісними показниками, числами і рідше якісними показниками. Предметом статистики як суспільної науки є кількісна сторона масових

суспільних явищ і процесів у нерозривному зв'язку з їх якісною стороною. Це один із способів пізнання суспільного життя.

Биометрія сформувалась в другій половині 19 ст., коли вимірювання біологічних об'єктів почали розглядати як метод наукового пізнання. Її основи заклали бельгійський антрополог А.Кетле (1796-1874), який у своїх працях показав, що найрізноманітніші фізичні особливості людини і її поведінка підпорядковуються закону розподілу імовірності, а пізніше поширив статистичні закономірності і на інші живі істоти.

Специфічна риса предмета – це призначення говорити за допомогою цифр. Визначаючи кількісну сторону явищ, статистика відображає їх у своїх показниках, і саме цим характеризує конкретну міру явищ, встановлює їхні загальні риси.

3. Ознаки та їх властивості.

Ознака – це властивість, через прояв якої один предмет відрізняють від іншого. Приміром, кількість зерен в окремих колосках пшениці; вік людей, які прибувають на турбазу; сума грошей, які поступають в касу протягом доби. Ознаки поділяють на якісні і кількісні. Якісні не піддаються безпосередньому вимірюванню, а кількісні вимірюють (метричні) або підраховують (меристичні).

Кожен елемент сукупності характеризується багатьма ознаками. Їх виражають числами, або словесно (кількісні і атрибутивні). Коливання величини ознаки, що спостерігається в масі однорідних членів статистичної сукупності, називаються *варіаціями* (від лат. variation – зміна, коливання), а окремі числові значення варіабельної ознаки називають варіантами.

4. Поняття про абсолютні величини та їх види.

Абсолютні статистичні величини – це кількісні показники, які характеризують розміри суспільних явищ, об'єктів біосфери або інших предметів у певних умовах місця і часу. Абсолютні статистичні величини широко використовуються у статистичному обліку та аналізі, управлінні, плануванні, менеджменті, маркетингу тощо. Вони поділяються на індивідуальні, групові та загальні (сумарні). Індивідуальна абсолютна величини

відносяться до окремої одиниці сукупності. Групова та загальна відповідно характеризує окрему групу одиниць або всю сукупність разом, їх одержують шляхом сумування індивідуальних величин. Загальна абсолютна величина має назву «обсяг ознаки».

Це іменовані числа – вимірники ознак. В економіці розрізняють натуральні, вартісні і трудові вимірники. Натуральними називають такі, що виражаються в мірах довжини, площі, об'єму, кількості одиниць, фактів, подій. Є умовно натуральні одиниці виміру. Вартісні (грошові) вимірники – національна валюта, валютні еквіваленти. Трудові – використовують для оцінки трудомісткості продукції.

5. Відносні величини, їх суть і форми вираження.

Показники, які виражають числові співвідношення, притаманні конкретним суспільним явищам, називаються відносними величинами, тобто вони потрібні для відображення кількісного співвідношення між абсолютними величинами.

Коефіцієнти і проценти найбільш зручна форма вираження відносних величин, тобто відношення чисел, при яких базисне значення приймають за одиницю або за 100%. Іноді відносні величини обчислюють в промілях. В цьому випадку відносну величину приймають не за 100, а за 1000. В промілях виражають коефіцієнти народжуваності, природного приросту, рівень здоров'я і освіти.

Відносна величина показує у скільки разів задана є більшою або меншою за еталон порівняння. При обчисленні відносних величин ділять показник, який вивчається (звітну величину) на основну (еталон порівняння). Відносні величини виражають в частках від цілого або у відсотках по відношенню до еталону порівняння.

6. Основні категорії статистики.

У складі категорій важливе місце належить таким поняттям: статистична сукупність, статистична закономірність і закон великих чисел.

Вивчення статистичною наукою масових суспільних явищ означає, що статистичні показники завжди є наслідком узагальнення деякої сукупності

фактів. Поняття сукупності у статистиці має дуже важливе значення. Статистична сукупність – множина однорідних елементів (фактів, явищ), які мають єдину якісну основу, але різняться ознаками.

Статистична закономірність – це певна послідовність або повторюваність соціально-економічних явищ, яка формується та чітко проявляється в масових процесах, при дослідженні достатньо великої кількості одиниць сукупності. Доведено, що в будь-якій складній великій системі, в котрій взаємодіють багато елементів, закони проявляються тільки у формі статистичних закономірностей. Статистична закономірність – виражає властивості сукупності (в масових процесах), а не властивості кожного окремого елемента: закономірності розвитку явищ (збільшення чисельності, тривалості життя населення), розподілу елементів (людей за віком), закономірності зв'язку між явищами (попит і ціна).

Закон великих чисел – це один із основних законів, який використовується статистикою для дослідження явищ суспільного життя. Він дає змогу зрозуміти, чому із великої кількості хаосу випадкових зв'язків, ми можемо встановити і встановлюємо закономірності у розвитку суспільних явищ. Закон великих чисел – збільшення числа спостережень дозволяє характеризувати тенденцію сукупності, що не залежить від випадку. За допомогою статистики спостереження узагальнюють.

7. Статистичні спостереження.

Це збір первинного матеріалу шляхом реєстрації фактів. Масове статистичне спостереження дає інформаційну базу для узагальнень і характеристики об'єктивних закономірностей. Це планомірний, науково обґрунтований процес реєстрації явищ, які відбуваються в економічній, соціальній та ін. сферах життя.

Спостереження є фундаментом статистичного дослідження. В процесі спостереження формуються дані, які на наступних етапах підлягають обробці і аналізу. Якщо статистичне спостереження проведено недбало, з порушенням вимог статистичної методології, а одержані відомості невірні, то, як би добре не були вони опрацьовані, результати статистичного дослідження будуть

низької якості. Тому вони мають відповідати таким вимогам: вірогідність (відповідність реальному стану), повнота (як за обсягом так і по суті), своєчасність (не застарілі дані), порівнянність (у просторі і часі), доступність (шляхом систематичних публікацій, поширення іншими засобами інформації).

Одержання якісних статистичних даних значною мірою залежить від того, на якому рівні збирається відповідна інформація. В Україні діють дві системи: централізована (загальнодержавна) та децентралізована (відомча, окремих структур). Централізована має широкі можливості для якісного спостереження: наукову методику, кваліфіковані кавдри, технічне забезпечення тощо. Проте децентралізована система є оперативнішою завдяки меншій тривалості часу між збиранням даних і використанням готової статистичної інформації.

Статистичне спостереження здійснюється в три етапи: підготовка спостереження, реєстрація статистичних даних, формування бази даних і проводиться у відповідності з планом, що містить методологічні та організаційні питання.

Питання:

1. Сутність та походження статистики як науки.
2. Поняття ознаки та їх властивості.
3. Поняття про абсолютні та відносні величини та їх види.
4. Основні категорії статистики.
5. Характеристика статистичних спостережень.

Тема 2: Вибірковий метод і групування первинних даних.

1. Генеральна сукупність і вибірка.

Спостереження за одиничними об'єктами можуть охоплювати всі члени сукупності, що вивчаються без жодного виключення, або обмежуватися дослідженням лиш деякої частини членів даної сукупності. В першому випадку спостереження називають повним або суцільним, в другому – частковим або вибірковим. Повне дослідження сукупності дозволяє отримати вичерпну інформацію про об'єкт, що вивчається. В цьому полягає перевага такого способу перед вибірковим спостереженням. Але суцільні спостереження роблять рідко, оскільки така практика пов'язана з великими затратами часу і праці. Суцільні спостереження проводити недоцільно або неможливо.

Вибірковим називають вид спостереження за відібраною частиною одиниць на основі якого судять про всю сукупність. Розрізняють генеральну і вибіркову сукупність. Загальна маса одиниць, з якої здійснюють вибір називають генеральною. Частину генеральної сукупності, яку відібрано для дослідження, називають вибірковою або вибіркою. Обсяг генеральної сукупності позначають N , вибіркової – n . Обсяг вибірки може бути як великим так і малим, але не може мати менше двох одиниць.

2. Репрезентативність вибірки.

Для того, щоб вибірка більш повно відображала структуру генеральної сукупності вона має бути достатньо представницькою або репрезентативною (від лат. *represento* – представляю). Репрезентативність вибірки – здатність вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики генеральної сукупності.

Вибірка не може абсолютно точно відтворювати генеральну сукупність, тому вона завжди матиме певні відхилення від неї.

Помилка репрезентативності – відхилення вибіркової сукупності за певними характеристиками від генеральної сукупності.

Чим більша величина відхилень, тим значніша помилка репрезентативності, тим нижча якість отриманих даних.

Репрезентативність вибірки досягається способом рандомізації – (від лат. random – випадок) випадковим відбором варіант з генеральної сукупності, що забезпечує однакову можливість для всіх членів генеральної сукупності увійти в склад вибірки.

3. Поняття про статистичне зведення.

Статистичне зведення – це процес упорядкування, систематизації і наукової обробки первинного статистичного матеріалу для виявлення типових рис і закономірностей явищ і процесів, що вивчаються. За організацією робіт розрізняють централізоване і децентралізоване зведення.

Основне завдання зведення – підвести підсумок, узагальнити результати спостереження так, щоб стало можливим виявити характерні риси й істотні властивості тих чи інших типів явищ, виявити закономірності досліджуваних процесів. Статистичне зведення включає не тільки підрахунок первинного матеріалу, але й групування даних, а також викладення результатів зведення за допомогою статистичних рядів, таблиць і графіків.

4. Групування первинних даних. Варіаційні ряди.

Під групуванням розуміють розподіл на групи за будь-якою істотною ознакою усієї сукупності інформації, зібраної в процесі спостереження. Серед завдань, які вирішуються групуванням є виявлення соціально-економічних типів явищ, вивчення структури та структурних зрушень, дослідження взаємозв'язку і залежностей між ознаками. Відповідно до цих завдань групування поділяють на типологічні, структурні та аналітичні.

Варіаційним рядом або рядом розподілу називають подвійний ряд чисел, що показує, яким чином числові значення ознаки пов'язані з їх повторюваністю в даній статистичній сукупності.

Наприклад: туристи (16 чоловік), що прибули на відпочинок розподілились за віком (в роках) так: 16, 19, 15, 17, 20, 18, 19, 20, 19, 20, 18, 20, 17, 19, 19, 20. Для впорядкування цих даних розташуємо їх в ряд (в порядку реєстрації результатів спостереження) з урахуванням повторюваності варіант в цій сукупності:

<i>Варіанта</i>	<i>X_j</i>	<i>16</i>	<i>19</i>	<i>15</i>	<i>17</i>	<i>20</i>	<i>18</i>
<i>Число варіант</i>	<i>v</i>	<i>1</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>5</i>	<i>2</i>

Числа, які показують скільки разів окремі варіанти зустрічаються в сукупності, називаються частотами. Загальна сума частот варіаційного ряду дорівнює обсягу сукупності, тобто $\Sigma = n$, де n – загальне число спостережень, або обсяг сукупності.

Варіаційні ряди залежно від груповальної ознаки поділяють на дискретні і інтервальні. За дискретною ознакою, кількість значень якої обмежена, утворюється дискретний ряд розподілу. Прикладом такого ряду може бути розподіл студентів Інституту туризму за курсами.

5. Ряди розподілу.

Статистичний ряд розподілу – це впорядковані статистичні сукупності.

Розподіл одиниць сукупності за ознаками, що не мають кількісного виразу, називається атрибутивним рядом.

Ряди розподілу одиниць сукупності за ознаками, що мають кількісний вираз, називаються варіаційними рядами. У таких рядах значення ознаки знаходяться в порядку зростання чи спадання.

У варіаційному ряду розподілу розрізняють два елементи: варіанта і частота. Варіанта – це окреме значення груповальної ознаки, частота – число, яке показує, скільки разів зустрічається кожна варіанта.

Результати зведення та групування можна оформляти у вигляді рядів розподілу, статистичних таблиць і графіків. Статистичний ряд розподілу – це ряд, який характеризує розподіл одиниць сукупності по групах за будь-якою ознакою, різновидності якої розташовані у певному порядку. Ряди складаються з двох елементів – варіантів і частот. Накопичену частоту називають кумулятивною.

Під ранжуванням (від франц. ranger – розміщувати в ряд за розміром) розуміють розташування членів ряду у зростаючому або спадаючому порядку. Приміром, в наведеному прикладі результати спостереження треба розподілити так:

<i>Варіанта</i>	x_i	15	16	17	18	19	20
<i>Число варіант</i>	v	1	1	2	2	5	5

В залежності від того, як змінюється ознака – дискретно чи безперервно –

статистична сукупність розподіляється в ряди дискретні або інтервальні. В першому випадку частоти належать безпосередньо до ранжированих значень ознаки, які набувають положення окремих груп або класів варіаційного ряду, в другому – підраховують частоти, що належать до окремих проміжків або інтервалів (від-до), на які розбивається загальна варіація ознак в межах від мінімальної до максимальної варіанти даної сукупності.

6. Техніка побудови варіаційних рядів.

1. Знаходять мінімальну і максимальну варіанти сукупності.
2. Користуючись формулою (1) визначають величину класового інтервалу:

$$\lambda = x_{\max} - x_{\min} / k \quad (1)$$

де x_{\max} , x_{\min} – максимальна і мінімальна варіанти сукупності; k - число класів, на які слід розбити варіацію ознаки.

Наприклад, сукупність: 2,25; 2,27; 2,61; 2,75; 2,95; 3,01; 3,28; 3,38; 3,42.

Нехай число класів $k=3$. Тоді:

Таблиця 1

КЛАСИ, К (ВІД-ДО)	2,0-2,5	2,5-3,0	3,0-3,5
ЧИСЛО СПОСТЕР. П	2	3	4

Середини класів набувають значень окремих варіант і називаються класовими варіантами на відміну від конкретних варіант, що складають дану сукупність.

7. Графіки варіаційних рядів.

Для наглядного представлення закономірності варіювання кількісних ознак варіаційні ряди зображають у вигляді графіків. Приміром, при побудові графіка дискретного варіаційного ряду по осі абсцис (x) відкладають центральні значення класів, по осі ординат (y) – частоти. Висота перпендикулярів до осі абсцис відповідає частотам класів. Лінія, що з'єднає вершини перпендикулярів, називається варіаційною кривою розподілу. При побудові графіка інтервального варіаційного ряду по осі абсцис відкладають межі класових інтервалів, по осі ординат – частоти інтервалів, в результаті отримують гістограму розподілу частот.

Для зображення статистичних показників використовують також інші графіки. За призначенням їх поділяють на аналітичні, ілюстративні та інформаційні. За функціонально-цільовим призначенням виділяють графіки групувань і рядів розподілу, рядів динаміки, взаємозв'язку і порівняння.

8. Статистичні таблиці призначені для найбільш раціонального, наочного та систематизованого викладання результатів зведення і групування статистичних даних. За зовнішнім виглядом це перетин горизонтальних рядків і вертикальних граф, які утворюють клітини. Ліві бічні і верхні клітини призначені для текстових заголовків, а решта – для числових даних. Обов'язковими атрибутами є загальний і внутрішні заголовки.

Питання:

1. Сутність генеральної вибірки.
2. Репрезентативність вибірки.
3. Групування первинних даних. Варіаційні ряди.
4. Ряди розподілу та статистичні таблиці.
5. Методика побудови варіаційних рядів.

Тема 3: Середні величини і показники варіації.

1. Середня арифметична і її властивості.

Кількісні показники, які дозволяють зорієнтуватись щодо якісної особливості варіюючої ознаки і порівнювати їх між собою, називають статистичними характеристиками. Найважливішими серед них є середні величини і показники варіабельності ознак.

Середні величини можуть характеризувати групу однорідних одиниць одним (середнім) числом. Розрізняють степеневі середні (середня арифметична, середня геометрична тощо), структурні середні – медіана, мода та ін.

Найчастіше використовується середня арифметична \bar{x} – центр розподілу варіаційного ряду, навколо якого групуються всі варіанти статистичної сукупності. Визначається як сума всіх членів сукупності, поділена на їх загальне число. Якщо варіюючу ознаку позначити через x , то середня арифметична із значень цієї ознаки x_1, x_2, \dots, x_n називається простою і визначається за формулою:

$$\bar{X} = (x_1 + x_2 + \dots + x_n) / n \quad (2)$$

Для даних, що групуються з врахуванням частот окремих варіант, середня арифметична, що називається зваженою, вираховується за формулою:

$$\bar{X} = (x_1 v_1 + x_2 v_2 + \dots + x_n v_n) / n \quad (2)$$

де X_i – значення класу, V_i – частота повторюваності ознаки в класі.

Наприклад, господарю гостинної садиби потрібно визначити середньодобову затрату грошей на харчування туристів протягом деякого періоду. Записували час в добах і затрати в гривнях: 3 доби 980 грн., 8 днів 2895 грн., 4 доби 1480 грн., 12 днів 5120 грн., 9 днів 4475 грн.

$$\bar{X} = (980 + 2895 + 1480 + 5120 + 4475) / (3 + 8 + 4 + 12 + 9) = 415,28 \text{ грн.}$$

Середня арифметична має ряд важливих властивостей:

1. Якщо кожному варіанту сукупності зменшити або збільшити на якесь число A , то середня арифметична зменшиться або збільшиться на стільки ж.

2. Якщо кожному варіанту розділити або помножити на одне і те ж число A , то і середня арифметична зміниться у стільки ж разів.

3. Сума добутоків відхилень варіант від їхньої середньої арифметичної на відповідні частоти дорівнює 0. Ця властивість дозволяє перевіряти правильність обчислення середньої арифметичної.

2. Показники варіації.

1. Ліміти. При однакових середніх величинах ознаки можуть відрізнитись за величиною варіації. Ліміти позначаються \lim і означають мінімальне і максимальне значення варіант, між якими розподіляються всі варіанти даної сукупності.

2. Розмах варіації визначається за різницею максимальної і мінімальної варіант даної сукупності:

$$R = X_{\min} - X_{\max} \quad (3)$$

Наприклад, задано дві сукупності: 22, 28, 47, 26, 37, 25, 24, 33, 35, 30, 23, 27 і сукупність 44, 42, 47, 45, 48, 46, 48, 44, 43, 47, 58, 36. Розмах варіації першої сукупності $R=47-22=25$, а другої – $R=58-36=22$. Отже, розмах варіації першої сукупності більший у порівнянні з другою.

3. Дисперсія та її властивості.

Дисперсія обчислюється для того, щоб повноцінно охарактеризувати варіабельність ознак сукупності. Ліміти і розмах не дають повної інформації щодо варіювання ознак.

Дисперсія (лат. *dispersio* – розсіювання) ще називається середнім квадратом відхилення і є однією з найважливіших характеристик варіаційного ряду.

Властивості дисперсії: 1. Якщо кожному варіанту сукупності зменшити або збільшити на одне і теж постійне число A , то дисперсія не зміниться. 2. Якщо кожному варіанту розділити або помножити на одне і теж число A , то дисперсія зменшиться або збільшиться в A^2 разів.

4. Середнє квадратичне відхилення.

Середнє квадратичне або стандартне відхилення виражається в тих же одиницях, що і варіанти сукупності і використовується частіше за дисперсію,

оскільки є зручнішим у використанні. Чим сильніше варіює ознака, тим більша величина цього показника і навпаки.

5. Коефіцієнт варіації.

За допомогою цієї кількісної характеристики порівнюють варіабельність ознак різних сукупностей, що іноді виражаються різними одиницями вимірювання (ціна товару в гривнях, маса, ширина, число одиниць). Коефіцієнт варіації позначають латинською літерою V і виражають у відсотках. Можливість порівняння забезпечує показник процентного відношення середнього квадратичного відхилення і середньої арифметичної – коефіцієнт варіації (V). Цей показник характеризує відносну міру варіації і дозволяє порівнювати ступінь варіації ознак в рядах розподілу з різним рівнем середніх.

Сукупності поділяють на слабоваріабельні ($y < 15\%$), середньоваріабельні ($16\% < y < 25\%$) і сильноваріабельні ($26\% < y$).

6. Середня геометрична.

Середню геометричну застосовують, коли загальний обсяг явища є не сума, а добуток значень ознаки. Ця середня використовується здебільшого для розрахунку середніх коефіцієнтів (темтів) зростання і приросту при вивченні динаміки явищ. Ця кількісна характеристика зручна приміром, для оцінювання лінійних розмірів фізичних тіл, чисельності популяції. Розраховується як корінь кубічний з добутку чисел коефіцієнтів зростання.

7. Структурні середні.

Медіана емпіричного розподілу – середня, відносно якої ряд розподілу ділиться на дві половини. В обидві сторони від медіани розміщується однакове число варіант.

Медіана позначається символом Me . Для обчислення медіани сукупність ранжують за зростаючим значенням варіант, і, якщо число їх парне, то центральна варіанта і буде медіаною. При непарному ряді медіана дорівнює півсумі двох сусідніх варіант.

Наприклад, для ряду: 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, медіаною буде $Me=20$; для ряду: 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20 – $Me=0,5(12+14)=13$.

Мода – величина, яка в даній сукупності зустрічається найчастіше. Вона

позначається символом M_o . Клас з найбільшою частотою варіант називається модальним. Приміром в сукупності: 25, 26, 26, 27, 27, 27, 28, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 30, 30, 31, $M_o=28$.

Питання:

1. Середня арифметична і її властивості.
2. Показники варіації.
3. Поняття дисперсії.
4. Середнє квадратичне відхилення.
5. Характеристика статистичних моди та медіани.

Тема 4: Економічна ефективність туризму і готельно- ресторанних підприємств.

1. Показники розвитку готельно-ресторанних підприємств і туризму.

Ефективність діяльності підприємства визначається одержанням економічного результату від:

- організації заходів готельно-ресторанної справи;
- обслуговування відвідувачів;
- виробничо-обслуговуючого процесу підприємства.

Економічна ефективність готельно-ресторанної справи є складовою частиною загальної ефективності суспільної праці.

Економічна ефективність розвитку готельно-ресторанної справи на мікрорівні характеризується системою економічних показників, які відображають кількісний обсяг реалізації послуг та їхній якісний характер:

- обсяг потоку відвідувачів;
- розміру затрат;
- стану і розвитку матеріально-технічної бази;
- показників фінансово-економічної діяльності.

Загальне число відвідувачів вимірюється кількістю людей, які відвідали підприємство (брали участь в подорожах). Цей показник характеризує масштаби охоплення населення готельно-ресторанними (туристичними) заходами та визначається шляхом сумування числа відвідувачів (туристів, гостей) за певний період, охоплених обслуговуванням по днях реєстрації, тобто в перший день обслуговування.

В туризмі кількість туроднів вимірюється в людино-днях і визначається шляхом множення загального числа туристів на середню тривалість (в днях) перебування одного туриста в країні.

Показники, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази туризму. До них відносяться:

- кінцевий фонд ліжок будинків відпочинку, пансіонатів, турбаз, готелів, санаторіїв та ін.;

- число ліжок, виділених місцевими мешканцями;
- число місць в залах підприємств харчування відведених для туристів;
- число місць в театрах, відведених для туристів і ін.

Показники фінансово-економічної діяльності туристичного підприємства вміщують:

- виручку від реалізації туристичного продукту;
- показники використання ресурсів робочої сили;
- показники використання основних фондів і обігових засобів;
- показники продуктивності праці і фонду заробітної плати;
- показники фінансового стану туристичного підприємства.

Виручка від реалізації туристичного продукту є важливим показником. Вона повинна покривати всі виробничі затрати та забезпечувати одержання прибутку. Виручка від реалізації туристичного продукту визначається:

- при розрахунках наявними грошми – при їх поступленні в касу як добуток ціни одиниці товару (послуги) на його реалізовану кількість;
- при без наявних розрахунках – по мірі поступлення грошових засобів на розрахунковий рахунок підприємства в заклад банку за куплений туристичний продукт.

Окремо виділяються показники, що характеризують стан і розвиток міжнародного туризму. До них відносяться:

- кількість туристів, що відвідали зарубіжні країни;
- кількість туроднів по іноземним туристам;
- сумарні грошові затрати, витрачені туристами за час зарубіжних поїздок.

2. Основні фонди підприємств, їх характеристика та показники використання.

За характером участі у виробничо-обслуговуючому процесі значна частина засобів праці відноситься до основних фондів. Під основними фондами розуміють сукупність матеріально-речових цінностей (у вартісному вираженні), використовуваних протягом тривалого часу і втрачаючих свою вартість

частинами. Кожний вид основних фондів має визначене призначення та сферу застосування.

Основні фонди є складовою частиною матеріально-технічної бази. Поняття «матеріально-технічна база» є більш широке за «основні фонди» тому, що в нього входить частина основних фондів, які належать іншим господарським суб'єктам, що надали їх в оренду туристичному підприємству. Застосовують наступну класифікацію об'єктів основних фондів: будинки (готелі, басейни, спортивні споруди, котельні та ін. крім житлових будинків); споруди (свердловини, укріплення берегів, спортивні майдани); машини та обладнання (генератори електрики, засоби зв'язку, вичислювальна техніка); житлові будови; транспортні засоби: багаторічні насадження; природні ресурси (земельні, лісові, водні простори, що є засобами виробничого процесу).

3. Обігові засоби туристичного підприємства.

Обігові засоби – це сукупність грошових засобів авансованих в обігові виробничі фонди і фонди обігу, що забезпечують безперервний кругообіг грошових засобів. Поняття обігових засобів визначається їх економічною сутністю, необхідністю забезпечення відтворення процесу, що охоплює як процес виробництва, так і процес обігу. Розрізняють обігові фонди і фонди обігу.

Обігові виробничі фонди – це засоби виробництва, речові елементи яких в процесі праці витрачаються в кожному виробничому циклі, і їх вартість переноситься на продукт праці повністю і зразу.

Виробничі запаси складаються з двох частин – предметів праці, завезених на підприємство, але ще не вступивши в першу стадію обробки, та предметів праці, що знаходяться у виробничому процесі і по ходу обробки перетворюються в готову продукцію.

Незавершене виробництво – це розпочата обробкою, але ще не завершена продукція у виробничих цехах.

Фонди обігу (функціонують в процесі обігу) – це засоби підприємства, вкладені в запаси готової продукції, товари та інші матеріальні цінності розміри фондів обігу мусять бути достатніми, і не більше того, для забезпечення

ритмічного процесу обігу.

Готова продукція зберігається на складах. Продукція, яка відвантажена покупцям, і за яку ще не одержано оплати, значиться в складі товарів відвантажених.

До грошових засобів відносяться гроші в касі і на банківських рахунках підприємства, а також цінні папери. До цінних паперів відносяться акції та облігації по сторонніх підприємств, облігації внутрішніх державних і місцевих позик, сертифікати, векселі, чеки інших організацій.

Власні обігові засоби забезпечують фінансову стійкість та самостійність підприємства. Власні обігові засоби виділяють для створення виробничих запасів та витрат майбутніх періодів. Джерелами власних засобів є уставний фонд (яким може бути акціонерний капітал) прибуток, спеціальні фонди і резерви.

Статутний фонд – це сукупність вкладів (в грошовому виразі) учасників у майно при створенні підприємства для забезпечення його діяльності в розмірах, визначених відповідними документами.

Позичкові обігові засоби у виді банківських кредитів покривають додаткові потреби підприємства у засобах. Джерела позичкових засобів – короткотермінові і довготермінові кредити банку. Сюди ж відноситься заборгованість перед працівниками із заробітної плати.

4. Система національних розрахунків.

Показники результатів функціонування економіки в цілому на макрорівні прийнято називати макроекономічними. Вони визначаються на основі системи національних рахунків (СНР) і характеризують різні стадії економічної діяльності: виробництво товарів та послуг, освіта і розподіл доходів, їх кінцеве використання.

Центральним показником СНР є валовий внутрішній продукт (ВВП). Він характеризує вартість кінцевих товарів та послуг в ринкових цінах. ВВП розраховують трьома методами:

– виробничим методом, за яким ВВП визначають сумуванням валової доданої вартості (ВВП) резидентів по галузях або секторах економіки. ВВП –

це різниця між вартістю вироблених резидентами товарів та послуг і вартістю товарів та послуг, повністю використуваних в процесі виробництва.

– методом кінцевого використання, за яким ВВП визначають на основі доходів, тобто як сума всіх куплених товарів та послуг.

– розподільчим методом, за яким ВВП визначають сумуванням первинних доходів, головними з яких є доходи від праці найманих працівників, чисті податки на виробництво та імпорт, валовий прибуток і валові змішані доходи.

За рекомендацією ООН, ВВП є головним показником, який визначає об'єми національного виробництва. Туризм прийнято вважати профілюючою галуззю, якщо він створює більше 8% від ВВП країни і більше 10% ВВП регіону.

Не менш значущим показником є національний дохід. Це сума первинних доходів, одержаних резидентами даної країни. Національний дохід, розрахований на валовій основі, називають валовим національним доходом (ВНД). Якщо з ВНД відняти використання основного капіталу одержують чистий національний дохід (ЧНД).

Використання основного капіталу визначають як зменшення вартості основного капіталу протягом звітного періоду в результаті фізичного і морального зносу, випадкових пошкоджень.

Система національних рахунків (СНР) – це адекватний ринковій економіці національний облік, що завершується на макрорівні системою взаємопов'язаних статистичних показників, побудований у формі певного набору рахунків і балансових таблиць, що характеризують результати економічної діяльності.

Система завершується побудовою балансових таблиць, які відображають зміну національного багатства за звітний період.

Питання:

1. Показники розвитку готельно-ресторанних підприємств і туризму.
2. Основні фонди підприємств, їх характеристика та показники

використання.

3. Обігові засоби туристичного підприємства.
4. Поняття СНР.

Тема 5: Ряди динаміки.

1. Види і правила побудови рядів динаміки.

Статистичні показники, розташовані в хронологічній послідовності, які характеризують розвиток процесу або соціально-економічного явища в часі називають динамічним рядом. Побудова і дослідження таких рядів дозволяє виразити зміни кількісної служать базою для прогнозування розвитку суспільства.

Рівень ряду відображає стан явищ, досягнутий за визначений період або на певний момент часу. Перший показник ряду називають початковим, а останній – кінцевим. За ознакою часу динамічні ряди поділяють на моментні та періодичні (інтервальні). Рівень моментного ряду фіксує стан явища на відповідний момент, приміром, залишок товару на складі в кінці кожного кварталу. Періодичні – характеризують величину явища за відповідний період (добу, місяць, квартал), приміром, число туристів, що прибувають кожен місяць в будинок відпочинку протягом року.

Ряди динаміки поділяють на одно- і багатомірні. В свою чергу багатомірні бувають паралельні (видобуток вугілля, нафти і газу в регіоні) і ряди взаємопов'язаних показників (чисельність населення і в тому числі міського).

При побудові рядів динаміки треба дотримуватись певних вимог. Головною є забезпечення їх порівнянності. Ця вимога є запорукою правильності висновків, які можна зробити при аналізі рядів динаміки. Важливою умовою порівнянності рядів є вираження їх рівнів в однакових одиницях вимірювання. Всі рівні ряду динаміки повинні характеризувати одне і теж явище. Необхідно забезпечити порівнянність рівнів інтервальних рядів динаміки щодо тривалості відрізків часу, а в моментних рядах щодо відношення до однієї і тієї ж дати року. Потрібно також забезпечити територіальну порівнянність, тобто використовувати дані по території в одних і тих же межах.

2. Статистичні характеристики рядів динаміки.

Побудова рядів динаміки в статистиці відкриває широкі можливості для того, щоб шляхом їх аналізу встановити та охарактеризувати закономірності, які проявляються на різних етапах розвитку того чи іншого явища. При вивченні закономірностей соціально- економічного розвитку статистика вирішує ряд завдань:

- характеристика інтенсивності окремих змін у рівнях ряду від періоду до періоду або від дати до дати;
- визначення середніх показників динамічного ряду за той чи інший період;
- виявлення основних закономірностей динаміки досліджуваного явища на окремих етапах або за весь період, що вивчається;
- виявлення факторів, що зумовили зміни досліджуваного об'єкту в часі;
- прогноз розвитку явищ на майбутнє.

Для оцінки цих властивостей динаміки статистика використовує взаємопов'язані характеристики. Серед них: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту і абсолютне значення 1% приросту.

3. Середні показники динаміки.

Для узагальнення динаміки досліджуваного явища за ряд періодів визначають показники – середні рівні ряду і середні показники змін рівнів ряду.

Середні рівні використовують для узагальнення коливних рядів. Метод обчислення середнього рівня динамічного ряду залежить від виду ряду динаміки.

В інтервальному ряді абсолютних величин з рівними періодами часу використовується середня арифметична проста.

У моментному ряді при умові рівномірної зміни показника між датами, середня величина розраховується як півсума значень на початок і кінець періоду

Якщо моментний ряд динаміки має однакові проміжки часу між датами, розрахунок середнього рівня виконується за формулою середньої хронологічної.

У моментних та інтервальних рядах динаміки з нерівними періодами (проміжками) часу для обчислення середнього рівня ряду використовують середню арифметичну зважену.

Узагальнюючими характеристиками інтенсивності динаміки є середній абсолютний приріст та середній темп зростання.

Середній абсолютний приріст (абсолютна швидкість динаміки) обчислюється діленням загального приросту за весь період на довжину цього періоду.

При обчисленні середнього темпу зростання враховується правило складних процентів, за яким змінюється відносна швидкість динаміки. Тому, середній темп зростання обчислюється за формулою середньої геометричної з ланцюгових темпів зростання.

Отже, середній темп зростання можна обчислити на основі: а) ланцюгових темпів зростання; б) кінцевого базисного темпу зростання; в) кінцевого і базисного рівнів ряду.

Питання:

1. Види і правила побудови рядів динаміки.
2. Статистичні характеристики рядів динаміки
3. Середні показники динаміки.

Тема 6: Кореляційно-регресійний аналіз.

1. Функціональна залежність і кореляція.

Ще Гіппократ звернув увагу на те, що між будовою тіла і темпераментом людей, а також схильністю до певних захворювань існує зв'язок. Всім відомо, що високі дерева мають більший діаметр стовбура у порівнянні з низькими; маса великих тварин є більша, ніж малих. Усе це окремі прояви єдиного закону взаємозв'язків, що існують у природі. В індустрії гостинності цей закон також діє. Приміром, прибуток готелю залежить від числа клієнтів, кількість туристів на базі відпочинку обумовлена якістю обслуговування, кількість транспортних засобів сприяє зростанню числа туристів та ін.

Порівнюючи різні види зв'язків, можна виділити три типи залежностей між змінними X і Y :

функціональна залежність визначає значення змінної Y від X однозначно;

кореляційна залежність визначає середнє значення змінної Y від X ;

стохастична залежність визначає розподіл змінної Y від X .

Отже, найбільш загальною вважається стохастична залежність. Кореляційна залежність є залежністю стохастичною, функціональна - розглядається як окремий випадок кореляційної залежності.

Однозначна залежність між змінними величинами називається функціональною. Прикладів однозначних функціональних залежностей багато.

Причина таких відхилень полягає в тому, що кожна ознака залежить від багатьох факторів – генетичних, виробничих, а також в тому числі випадкових. Тоді залежність уже не функціональна, а статистична, коли певному значенню однієї ознаки, що розглядається як незалежна змінна, відповідає ціла гама числових значень іншої ознаки, розподілених у варіаційний ряд. Така залежність між змінними величинами називається кореляційною. Цей термін вперше застосував Ж.Кюв'є в праці «Лекції з порівняльної анатомії» (1806). У перекладі з латинської – співвідношення, зв'язок.

Кореляційні зв'язки можна виявити тільки на групових об'єктах методами математичної статистики. Їх представляють аналітично за допомогою

рівнянь або графічно у вигляді геометричного місця точок, найчастіше, в системі прямокутних координат.

2. Коефіцієнт кореляції.

Показник позначають символом r_{xy} , що означає ступінь кореляції між змінними x та y . Число лежить в межах від -1 до $+1$. При незалежному варіюванню ознак, коли зв'язок між змінними відсутній, коефіцієнт кореляції рівний нулю. Чим сильніший зв'язок між ознаками, тим більше абсолютне значення коефіцієнта кореляції. При позитивному зв'язку (прямому), коли більшим значенням однієї ознаки, відповідають більші значення іншої, коефіцієнт кореляції знаходиться в межах від 0 до $+1$, а при негативному, коли більшим значенням однієї ознаки відповідають менші значення іншої, коефіцієнт кореляції знаходиться в межах від 0 до -1 . При значеннях коефіцієнта кореляції $+1$ або -1 існує функціональна (не кореляційна) залежність між змінними.

Коефіцієнт кореляції характеризує тільки лінійні зв'язки, тобто такі, що виражаються рівняннями лінійної функції. При наявності нелінійної залежності між ознаками, що варіюють, використовують інші показники кореляції.

3. Поняття регресії.

Регресія – це одностороння стохастична залежність між випадковими величинами, в якій кожному значенню X відповідає ряд значень Y і, навпаки; кожному значенню Y – безліч значень X . На відміну від кореляційної, функція регресії необоротна. Це обумовлено наступними обставинами:

- спрямованістю і видом зв'язку між явищами;
- метою і завданнями дослідження, якщо за значеннями змінної, вибраної як аргумент, необхідно передбачити відповідне значення функції;
- необхідністю виявлення найбільш суттєвих чинників, що впливають на досліджувану функцію.

Зміна функції в залежності від зміни одного чи кількох аргументів, називається регресією (від латинського *regressio* – рух назад).

Показники регресії виражають кореляційний зв'язок двобічно, враховуючи зміну середньої величини у ознаки y при зміні значень x , ознаки x ,

і навпаки. Винятком є часові ряди, або ряди динаміки, що показують зміну ознак в часі. Регресія таких рядів є однобічною.

Ряди регресії, особливо їхні графіки дають наочне уявлення про форму і тісноту кореляційного зв'язку між ознаками, чим вони і корисні. Форма зв'язку між ознаками буває різноманітна. Завдання полягає в тому, щоб виразити будь-яку форму кореляційного зв'язку функцією (лінійною, параболічною, логарифмічною або іншою). Рівняння регресії дозволяє отримати інформацію про кореляцію між змінними величинами, передбачити можливі зміни функції на основі можливих змін аргументу, якщо між ними відомий функціональний зв'язок.

4. Визначення параметрів лінійної регресії. Ряди регресії.

Це одне із завдань регресійного аналізу. Воно вирішується способом найменших квадратів, що ґрунтується на вимозі, щоб сума квадратів відхилень варіант від лінії регресії була найменшою.

Рівняння лінійної регресії можна виразити також у вигляді відхилень варіант від їхніх середніх арифметичних.

Регресійну модель слід розглядати як математичний вид реального закономірного зв'язку. В економічних дослідженнях представляє інтерес не просто вивчення взаємозв'язків процесів і явищ, а кількісний вид цих взаємозв'язків. Тому до моделі перш за все ставиться вимога найбільшої відповідності характеру досліджуваного процесу, можливості економічної інтерпретації всіх його параметрів і наближення розрахункових результатів до досліджених даних. Звідси значне підвищення вимог до точності, надійності й адекватності кожного параметра моделі в цілому.

Процес кореляційного і регресійного аналізу складається з таких послідовних етапів:

- попередні угруповання статистичних даних і виявлення форми зв'язку;
- складання рівнянь парної регресії за кожним чинником;
- оцінки тісноти зв'язку, надійності й достовірності отриманої залежності;
- розробки регресійної багатофакторної моделі явища, що вивчається, оцінки її точності й визначення сили впливу врахованих чинників;

- аналіз досліджуваного явища (показників) за допомогою складеного тижня.

Дані подібного аналізу можна розглядати як основу при оцінці протікання досліджуваного процесу.

Питання:

1. Функціональна залежність і кореляція.
2. Коефіцієнти кореляції.
3. Поняття регресії.
4. Рівняння лінійної регресії.

Тема 7: Індекси.

1. Суть і функції індексів.

Термін індекс є синонімом певної узагальнюючої характеристики. Це співвідношення двох значень показника, який індексується: оціночного (поточного) і взятого за базу порівняння; це відносна величина, яка характеризує ступінь відхилення показника від певного стандарту (нормативу).
Форми вираження індексу: коефіцієнти, проценти, промілле.

Методика розрахунку індексу залежить від мети дослідження, статистичної природи показника. Розрізняють дві функції індексів: синтетичну, пов'язану з побудовою узагальнюючих характеристик динаміки чи просторових порівнянь, та аналітичну, спрямовану на вивчення закономірностей динаміки, взаємозв'язків між показниками, структурних зрушень. Синтетична та аналітична функції індексів взаємопов'язані. Наприклад, індекс споживчих цін за рік становив 1,025. З одного боку, він характеризує середній приріст цін на 2,5%, а з іншого – свідчить про те, що за рахунок зростання цін вартість споживчого кошика зросла на 2,5%.

За характером порівнянь (у часі, просторі, з певним стандартом) індекси поділяються на динамічні, територіальні, міжгрупові. Динамічний індекс характеризує інтенсивність динаміки; при його розрахунку базою порівняння є одне з попередніх значень показника. База порівняння ідентифікується підрядковою позначкою «0», поточне значення індекса – «1». При просторових порівняннях визначається ступінь відхилення значень показника у просторі – між країнами, регіонами, які ідентифікуються певними літерами; вибір бази порівняння довільний. Міжгруповий індекс характеризує відхилення від певного стандарту (еталонного) або від середнього рівня сукупності.

За ступенем агрегованості інформації індекси поділяються на індивідуальні та зведені. Вони позначаються відповідно символами i та I . Індивідуальні індекси характеризують співвідношення рівнів показника окремих елементів сукупності, зведені – певної множини елементів.

Показник, динаміку чи співвідношення якого характеризує індекс,

називають індексованою величиною, йому надається певний символ. Індивідуальний індекс – це відносна величина динаміки або порівняння.

2. Агрегатна форма індексів.

Агрегатний індекс – це співвідношення двох агрегатів, конкретних щодо змісту й часу. Агрегат є добутком спряжених величин. Одна з них величина індексована – у чисельнику і знаменнику вона в різних періодах, інша є вагою чи сумірником індексованої величини і фіксується на одному й тому самому рівні.

Використовують два види середніх – арифметичну та гармонічну. Вибір виду середньої ґрунтується на загальних засадах: середньозважений індекс має бути тотожним відповідному індексу агрегатної форми.

Наприклад, у регіоні виробництво споживчих товарів зменшилось: продовольчих – на 3, непродовольчих – на 7%, а ціни зросли відповідно на 4 і 6%. У наслідок нерівномірності динаміки виробництва по групах споживчих товарів змінилась їх структура: на 2 п.п. зросла частка продовольчих товарів і на стільки ж зменшилась частка непродовольчих.

3. Середньозважені індекси.

Середньозважені індекси мають перевагу перед агрегатними, адже за їхньою допомогою можна вишикувати ієрархію індексів від індивідуальних на окремі товари через групові (субіндекси) до загального по всій сукупності елементів. Проте їм властиві й недоліки. Якщо динаміка окремих складових сукупності протилежна, то зведений індекс не в змозі адекватно відобразити закономірність динаміки. Крім того, середньозважений індекс визначається лише стосовно порівнянного кола елементів. Якщо ж окремі елементи сукупності відсутні в базисному чи поточному періоді, то розрахунок індивідуальних індексів неможливий.

Питання:

1. Суть і функції індексів.
2. Агрегатна форма індексів.
3. Середньозважені індекси.

Тема 8: Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства.

1. Фінанси туристичного підприємства.

Фінанси туристичного підприємства – це сукупність грошових відношень, що виникли при формуванні, використанні та обігу грошових фондів і нагромадженні підприємства. Завданням туристичного підприємства є використання грошових засобів на базі ефективного управління для здійснення своєї діяльності, одержання прибутків і забезпечення фінансової стабільності.

Фінансові відносини – це взаємовідносини, що виникають в процесі обігу грошей. В ході виробничого процесу туристичного підприємства виникають такі фінансові відносини:

1. Турагента з туроператором при розрахунках за одержані туристичні путівки та інші платежі.

2. Туристичного підприємства з: органами житлово-комунального господарства при оплаті оренди та комунальних послуг; муніципальним управлінням при виплаті орендної плати за земельну ділянку; своїми працівниками при виплаті заробітної плати, премій і ін.; банківською системою при одержанні і погашенні кредитів та при інших банківських операціях; бюджетом та податковими службами при внесенні податків та інших платежів.

В результаті фінансових відносин формуються фінансові ресурси підприємства, джерелами яких є: прибуток від усіх видів господарської діяльності; доходи, одержані від продажу непотрібного майна; доходи (дивіденди) пов'язані з акціями та іншими цінними паперами, що належать туристичному підприємству; вкладками закладів в уставний фонд; короткотерміновими і довготерміновими кредитами та позиками; доходи від фінансових операцій та інших поступлень.

Всі джерела фінансових ресурсів за режимом використання поділяються на: власні та притягнені до них засоби; позичкові засоби; притягнені засоби.

Власні фінансові засоби – це базова та основна частина всіх фінансових ресурсів підприємства, яка формується і знаходиться в їхньому розпорядженні. Ця частина називається статутним фондом. Головні джерела їх поповнення є

прибуток, а також внески, випуск і продаж акцій. До власних засобів прирівнюються т.з. стійкі пасиви. Сюди відносять перехідну заборгованість працівникам підприємства по зарплаті, заборгованість партнерам, кредиторська заборгованість та ін.

Позичкові фінансові засоби – це короткотермінові та довготермінові кредити банків. Притягнені фінансові засоби – це засоби інших підприємств, що тимчасово перебувають в обігу пов'язаному із системою розрахунків (заборгованість кредиторам, доходи майбутніх періодів та ін.).

2. Фінансові результати діяльності туристичного підприємства.

Важливим фінансовим показником підприємства є виручка від реалізації – сума грошових засобів, одержана туристичним підприємством за проданий туристичний продукт та надані послуги. Іншим фінансовим показником оцінки господарської діяльності є прибуток – грошовий вираз головної частини нагромаджень, створених підприємством. Прибуток підприємства виконує декілька функцій: оцінкову, стимулюючу і розподільчу.

Оцінкова функція прибутку характеризує економічний ефект, одержаний в результаті господарської діяльності у формі грошових нагромаджень. Прибуток проявляє стимулюючу дію на зміцнення комерційного розрахунку та інтенсифікацію виробництва. Розподільча функція прибутку полягає в тому, що є джерелом формування бюджетів та позабюджетних фондів різних рівнів. У залежності від методів розрахунку розрізняють такі показники прибутку: балансові (валові); від реалізації продукції (робіт, послуг); чиста.

3. Розподіл прибутків.

Типовим для всіх підприємств є розподіл прибутків на такі цілі: платежі в бюджет, формування фондів накопичування, споживання резервного фонду, на інші цілі. Підприємство може створювати також фонди ризику і викупу майна.

Фонд накопичення створюється для фінансування виробничого розвитку підприємства: капітальних вкладів, модернізації обладнання, нового будівництва, реконструкції, придбання обладнання, для погашення довготермінових позик, погашення розходів і таке інше.

Фонд споживання є джерелом засобів, зарезервованих господарюючим

суб'єктом для здійснення заходів соціального розвитку і матеріального зацікавлення колективу, і спрямовується, зокрема, на такі цілі: виплата одноразових нагород за підсумки річної праці; виплата допомоги; оплата проїзду; видача безвідсоткових позик; визначення надбавок до пенсій працюючих пенсіонерів; одноразове заохочення працівників; визначення трудових і соціальних пільг.

Резервний фонд створюється на випадок припинення діяльності підприємства для покриття кредиторської заборгованості. Він застосовується також для виплати дивідендів по привілейованих акціях у випадку недостачі для цієї мети чистих прибутків.

4. Рентабельність.

Рентабельність – це показник, що відображає рівень прибутковості відносно певної бази. Підприємство є рентабельним, якщо суми виручки від реалізації продукту достатні не тільки для покриття затрат, але і для утворення прибутків. Розрізняють загальну рентабельність і рентабельність реалізованої продукції.

Загальна рентабельність характеризує ефективність виробничо-господарської діяльності підприємств.

На абсолютний приріст загальної рентабельності впливає зміна балансового прибутку і зміна вартості основних фондів та обігових засобів.

5. Операційний важіль та поріг рентабельності.

Операційний важіль – це образий вираз. Його застосовують для визначення характеру обумовленого наявністю постійних затрат пов'язаних між бажаним приростом обсягу реалізації і очікуваним приростом прибутку.

Уявимо виручку від реалізації туристичних продуктів та послуг як суму повернених затрат і валової маржі (різниця між ціною, визначеною в біржовому бюлетені, та ціною покупця). Валова маржа – це частина виручки спрямованої на покриття постійних затрат, а після цього, як вони повністю відшкодовані – на утворення операційного прибутку туристичного підприємства, тобто прибутку від продажу туристичних продуктів та послуг.

Сила дії операційного важіля показує, на скільки відсотків зміниться

операційний прибуток при зміні на 1% фізичного обсягу продажі після того, як постійні затрати відшкодовані. До цієї миті прибутку просто немає. Тобто ефект операційного важіля визначається величиною затрат і виникає тільки після їх покриття.

Поріг рентабельності – це така виручка від реалізації, при якій підприємство вже не має втрат, але ще не має прибутків.

6. Запас фінансової міцності і комерційна політика.

Запас фінансової міцності тим вищий, чим нижчий ефект операційного важіля.

Якщо розмір виручки від реалізації опуститься нижче за поріг рентабельності, то фінансовий стан підприємства погіршиться і утвориться дефіцит ліквідних засобів.

Коефіцієнт фінансової міцності, розраховують як відношення запасу фінансової міцності до запланованого обсягу продажу, – це величина, зворотна силі дії операційного важіля.

7. Фінансова звітність підприємства та її значення.

Фінансова звітність підприємства – це сукупність форм звітності, складеної на базі даних бухгалтерського (фінансового) обліку. За даними звітності оцінюють потребу в фінансових ресурсах, ефективність структури капіталу, прогнозують фінансові результати діяльності підприємства.

Питання:

1. Поняття фінансових ресурсів туристичного підприємства.
2. Фінансові результати діяльності туристичного підприємства.
3. Розподіл прибутків та поняття рентабельності.
4. Фінансова звітність підприємства.